

Efezjan 1,3-14 • Kamil Mańka

3 Εὐλογητὸς ὁ θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ εὐλογήσας ἡμᾶς ἐν πάσῃ εὐλογίᾳ πνευματικῇ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χριστῷ,

- Identyfikacja Boga: Bóg nie jest błogosławiony jako Jahwe/Kyrios, ale jako Ojciec Jezusa Chrystusa. Dopiero Jezus jest nazwany Kyriosem – tożsamość, władza i panowanie jedynego Boga są teraz określane przez odniesienie do osoby Jezusa Chrystusa. Szerzej o zjawisku „redefinicji” Boga w NT można przeczytać w książce prof. Larry’ego Hurtado *God in New Testament Theology*, bardziej znanego jako autora fundamentalnego *Lord Jesus Christ* o rozwoju kultu Jezusa w najwcześniejszym chrześcijaństwie.
- ἐπουρανίοις – Pierwsze wskazanie na kosmiczny wymiar dzieła Chrystusa, co powracać będzie w dalszych częściach listu (1,20; 2,6; 3,10; 4,9-10’6,12;)

4 καθὼς ἐξελέξατο ἡμᾶς ἐν αὐτῷ πρὸ καταβολῆς κόσμου, εἶναι ἡμᾶς ἁγίους καὶ ἀμώμους κατενώπιον αὐτοῦ ἐν ἀγάπῃ,

- ἐξελέξατο – Pojęcie wyboru należy tu rozumieć prawdopodobniej mniej w kategoriach późniejszych dyskusji o predestynacji, a bardziej w świetle hebrajskiej tradycji wybrania i przymierza, która nadaje wybraniu silne konotacje miłości. Por. fragmenty z Pwt (za Septuagintą):
 - 4,37 – ponieważ umiłował (ἀγαπήσας) ojców twoich, wybrał (ἐξελέξατο) was jako ich potomstwo po nich i wywiódł cię sam swoją wielką mocą z Egiptu
 - 10,15 – jednak tylko ojców waszych wziął sobie Pan, by ich miłować (προεἶλατο κύριος ἀγαπᾶν) i wybrał (ἐξελέξατο) was jako ich potomstwo po nich nad wszelkie narody aż do po dziś dzień
- Wybranie jest celowe: ἐξελέξατο ἡμᾶς (...) εἶναι ἡμᾶς ἁγίους καὶ ἀμώμους. W ten sposób wybranie przed założeniem świata łączy się ściśle z ostatecznym celem.
- ἀμώμους – Słowo to najczęściej stosowane jest w LXX (Kpł, Lb, Ez) w odniesieniu do zwierząt ofiarnych, ma zatem konotacje kultyczne.

5 προορίσας ἡμᾶς εἰς υἰοθεσίαν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς αὐτόν, κατὰ τὴν εὐδοκίαν τοῦ θελήματος αὐτοῦ,

- ἐν ἀγάπῃ z poprzedniego wersetu może się łączyć z poprzedzającym lub następującym po nim tekstem:
 - wybrał nas w miłości
 - byśmy byli święci i bez skazy w miłości
 - w miłości przeznaczył nas
- Odwrócony zostaje kierunek z w. 3, gdzie Bóg Ojciec przez Jezusa obdarza wiernych błogosławieństwem (ruch zstępujący); tutaj wierni przez Jezusa zostają usynowieni dla Boga (εἰς αὐτόν; ruch wstępujący).

6 εἰς ἔπαινον δόξης τῆς χάριτος αὐτοῦ ἧς ἐχαρίτωσεν ἡμᾶς ἐν τῷ ἡγαπημένῳ,

- ἐχαρίτωσεν – Stosunkowo rzadki czasownik, który w NT występuje jeszcze wyłącznie w słynnym pozdrowieniu anielskim (Łk 1,28): Χαῖρε, κεχαριτωμένη! Przy tej okazji warto być może odnotować, że List do Efezjan jest jednym z ważnych źródeł refleksji mariologicznej. Wizja przeznaczenia w Chrystusie i powołania do najwyższej świętości wszystkich wiernych w niniejszym fragmencie listu była jedną z „danych” refleksji mariologicznej Jana Dunsza Szkota, zaś tekst z Ef 5,27 (μὴ ἔχουσαν

σπίλον ἢ ῥυτίδα) w tradycji zachodniej był szczególnie odnoszony do Maryi jako ikony Kościoła (*sine macula, sine ruga*). Patrz Mark Miravalle (red.), *Mariology*, 213-276.

- ἐν τῷ ἡγαπημένῳ – Ewidentnie stanowi to tytuł Jezusa (por. Mt 3,17; 12,18; 17,5; Mk 1,11; 9,7; Łk 3,22, gdzie podobna idea wyrażona jest za pomocą ὁ ἀγαπητός). Tytuł ten był popularny w niektórych pismach judeochrześcijańskich (por. Jean Daniélou, *Teologia judeochrześcijańska*) – Umiłowanym nazywają Chrystusa Ody Salomona, jak również Wniebowstąpienie Izajasza. Ten ostatni tekst może wskazywać na źródło takiego tytułu Jezusa. W kanonicznej Księdze Izajasza 5,1-7 prorok pisze: „Zaśpiewam Umiłowanemu pieśń ulubioną o winnicy” (w. 1a; LXX: ἄσω δὴ τῷ ἡγαπημένῳ ἄσμα τοῦ ἀγαπητοῦ τῷ ἀμπελώνι). W tekście hebrajskim słowa „umiłowany” i „ulubiona” opierają się o rdzeń hebrajski טיט, z którego utworzone jest również imię Dawid („umiłowany”). Jest możliwe, że tytuł ὁ ἡγαπημένος/ἀγαπητός jest zarazem nawiązaniem do tekstu prorockiego (Boga jako Umiłowanego), jak i podkreśleniem godności Chrystusa jako nowego Dawida. Tytuł ten będzie wielokrotnie wykorzystywany w chrześcijańskiej mistyce również wspartej imaginariem Pieśni nad Pieśniami, która, nota bene, jest pieśnią *syna Dawida*, Salomona; „umiłowany” śpiewającej w niej bolubienicy to *dwdy* (ידיד, passim); i jest on identyfikowany w żydowskiej i chrześcijańskiej tradycji interpretacji alegorycznej z samym Bogiem. Wszystkie te wątki mogą się zbiegać w myśli Listu do Efezjan, co widoczne jest także w późniejszych uwagach na temat oblubieńczej relacji Chrystusa i Kościoła w rozdziale 5. Tytuł ὁ ἡγαπημένος byłby wtedy nie tyle wyrazem afekcji, co miałby znaczenie chrystologiczne.

7 ἐν ᾧ ἔχομεν τὴν ἀπολύτρωσιν διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ, τὴν ἄφεσιν τῶν παραπτωμάτων, κατὰ τὸ πλοῦτος τῆς χάριτος αὐτοῦ

- ἀπολύτρωσιν – Chociaż w kulturze grecko-rzymskiej odkupienie wiązało się z mechanizmem okupu, tj. wyzwolenia w wyniku uiszczenia zapłaty, w tradycji żydowskiej pojęcie odkupienia najczęściej bez odniesienia do tego mechanizmu, a oznacza po prostu wyzwolenie. I tak wielkim dziełem Bożego odkupienia jest oczywiście Exodus (Wj 6,6; 15,13; Pwt 7,8; 9,26; Iz 43,1 passim), ale pojęcie odkupienia używane jest również na wyrażenie osobistego wyzwolenia z utrapień i trudności (Ps 7,2; 26,11 passim). Ten sens znajdujemy również w Ewangelii Łukasza, gdzie przebywający w Jerozolimie oczekują odkupienia Jerozolimy (2,38), czli jej wyzwolenia, podobnie uczniowie idący do Emaus wyrażają żal z powodu śmierci Jezusa, ponieważ on „miał odkupić Izraela” (24,21). Pozostaje zatem kwestią otwartą na ile dany fragment NT posługujący się pojęciem odkupienia implikuje mechanizm okupu (który również jest wyraźnie obecny w NT, por. Mt 20,28, Mk 10,45), a na ile wyraża jedynie ideę wyzwolenia.
- διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ - Warto zauważyć, że „krew” w NT nie zawsze odnosi się dosłownie do samej krwi, ale stanowi metonimię gwałtownej śmierci. W ten sposób Mt 23,30.35 mówi o krwi proroków, krwi Abła i krwi Zachariasza, a Dz 22,20 o krwi Szczepana. Niewykluczone, że pewna reifikacja „krwi” w interpretacji niektórych pism NT, w tym listów Pawłowych, czyli traktowanie „krwi” jako pewnego obiektu, a nie przede wszystkim metonimii śmierci, wynika z późniejszej utrwalonej już praktyki eucharystycznej, w której „krew” była dostępna wiernym jako swego rodzaju rzeczywisty obiekt (wyraźne sygnały tego przesunięcia można dostrzec szczególnie w Ewangelii św. Jana i Liście do Hebrajczyków, gdzie krwi poświęca się szczególną uwagę jako obiektowi skralnemu per se).

8 ἥς ἐπερίσσευσεν εἰς ἡμᾶς ἐν πάσῃ σοφίᾳ καὶ φρονήσει

9 γνωρίσας ἡμῖν τὸ μυστήριον τοῦ θελήματος αὐτοῦ, κατὰ τὴν εὐδοκίαν αὐτοῦ ἣν προέθετο ἐν αὐτῷ

10 εἰς οἰκονομίαν τοῦ πληρώματος τῶν καιρῶν, ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν τῷ Χριστῷ, τὰ ἐπὶ τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ἐν αὐτῷ,

- ἀνακεφαλαίωσασθαι – Zwyczajne znaczenie tego słowa to „streszczać” (por. Rz 13,9). Rzymski retor Kwintylijan pisze: „Powtórzenie i zebranie faktów, które Grecy zwą ἀνακεφαλαίωσις (rekapitulacją), a niektórzy z naszych własnych pisarzy nazywają wyliczeniem, służy zarówno odświeżeniu pamięci sędzego, jak i przedstawieniu całej sprawy przed jego oczami, i chociaż fakty w szczegółach mogły wywrzeć na nim niewielkie wrażenie, ich efekt sumaryczny jest znaczący.” (Inst. 6.1.1, cyt. za John Behr, *Irenaeus of Lyons*, 137) Ten sens podejmuje w swojej egzegezie myśli Pawłowej Ireneusz z Lyonu, który rozwija ujęcie zbawienia w Chrystusie jako ἀνακεφαλαίωσις (łac. recapitulatio). Czerpiąc z innych tekstów (jak np. Rz 9,28 λόγον γὰρ συντελῶν καὶ συντέμνων ποιήσει κύριος ἐπὶ τῆς γῆς za Iz 10,22n) kreśli wizję Ewangelii i Chrystusa jako *streszczenia* Pisma czy też historii zbawienia, czyli de facto istoty i ukrytego sensu całej tej historii (patrz John Behr, *Irenaeus of Lyons*, 124-144; por. audyencja generalna Jana Pawła II [z dn. 14.02.2001](#)). Chociaż troska Ireneusza jest bardziej związana z integracją ST z orędziem Ewangelii wobec błędów gnostycyzmu (a zatem odnosi się bardziej do problemu interpretacji ST), sposób w jaki posługuje się pojęciem ἀνακεφαλαίωσις wskazuje, że może ono również oznaczać, iż to, w czym streszcza się coś, stanowi tego zwieńczenie, cel i sens. To znaczenie wzmocnione jest przez fakt, że List do Efezjan w dalszych częściach podkreśla godność Chrystusa jako „głowy” (κεφαλή). Być może właśnie tytuł Chrystusa jako „głowy” należy właśnie odczytywać w znaczeniu zwieńczenia, spełnienia, sumy, opus magnum (co odnotowuje leksykon LSJ w [punkcie V pod hasłem κεφαλή](#)).

11 ἐν ᾧ καὶ ἐκληρώθημεν προορισθέντες κατὰ πρόθεσιν τοῦ τὰ πάντα ἐνεργοῦντος κατὰ τὴν βουλήν τοῦ θελήματος αὐτοῦ,

12 εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς εἰς ἔπαινον δόξης αὐτοῦ τοὺς προηλικιώτας ἐν τῷ Χριστῷ·

13 ἐν ᾧ καὶ ὑμεῖς ἀκούσαντες τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, τὸ εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας ὑμῶν, ἐν ᾧ καὶ πιστεύσαντες ἐσφραγίσθητε τῷ πνεύματι τῆς ἐπαγγελίας τῷ ἁγίῳ,

14 ὃ ἐστὶν ἀρραβὼν τῆς κληρονομίας ἡμῶν, εἰς ἀπολύτρωσιν τῆς περιποιήσεως, εἰς ἔπαινον τῆς δόξης αὐτοῦ.